

DERLEME

TÜRKİYE'DE HAYVANLARA YÖNELİK ŞİDDETİN HAYVAN HAKLARI KORUMA KANUNU KAPSAMINDA DEĞERLENDİRİLMESİ

Filiz KIROĞLU*

ÖZ

İnsanlar yeryüzünde ilk var oldukları andan itibaren kendilerinin haricinde diğer canlılar ile birlikte yaşadıkları ortamı paylaşma ihtiyacı duymuşlardır. Geçmişten beri süregelen bu ilişkide hayvan hakları ve refahı konusu günümüzde daha çok konuşulur hale gelmiştir. Hayvanların normalde hak ve fiil ehliyetleri yoktur. Yani insanlar gibi alacak borç ilişkilerine giremezler, bağış yapamazlar, vasiyetleri olmaz. Dolayısıyla hayvan hakları klasik hak ehliyetinden tamamen farklı bir haktır. Bu makalede keyfi olarak doğal ortamlarından koparılan hayvanların çektikleri sıkıntı ve işkenceler yanında ve tüm hayvanların çeşitli hak ihlallerine maruz kalmaması için yapılması gerekenler üzerinde durulmuştur. Bu derlemenin amacı 9 Temmuz 2021 tarihinde yürürlüğe giren Hayvan Hakları Koruma Kanunu kapsamında ve mevcut mevzuata göre hayvanlara yönelik şiddetin ne derece önlenebileceği, hayvan hakları ihlallerinin neler olduğu yönünde tespitlerde bulunmak suretiyle yasal düzenlemelerdeki eksiklikler doğrultusunda alternatif çözüm önerileri sunmaktır. Alternatif çözüm önerilerinde hayvan sevgisinin okullarda müfredata eklenmesinin hayvan hakları ve sevgisi konusunda bilinçlenen bir nesil yetişmesi yönünde gerekliliğine değinilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Hayvan hakları, Hayvana şiddet, Hayvan hakları ihlalleri, Hayvanların korunması.

*Avukat, Alanya Eğitim ve Araştırma Hastanesi, MEYAD Üyesi, filizk-3745@hotmail.com, <https://orcid.org/0000-0002-3255-0088>

Geliş tarihi: 23.09.2021, Kabul tarihi: 21.10.2021

Hayvanlara Yönelik Şiddet

EVALUATION OF VIOLENCE AGAINST ANIMALS IN TURKEY UNDER THE ANIMAL RIGHTS PROTECTION LAW

ABSTRACT

From the moment human first existed on earth, humans have felt the need to share the environment in which they live with other living things apart from themselves. In this relationship that has been going on since the past, the issue of animal rights and welfare has become more talked about today. As all forms of violence should be prohibited, preventing violence against animals and violations of rights is a requirement of a beautiful world order. The concept of rights is important not only for humans but also for animals. However, this concept should be evaluated differently in animals. Animals do not normally have rights and capacity to act. In other words, they cannot enter into debt-debt relations like people, they cannot donate, they have no will. Therefore, animal rights are completely different from the classical legal capacity. In this article, besides the distress and torture suffered by animals that are arbitrarily taken from their natural habitats, the things that should be done to prevent all animals from being subjected to various rights violations are emphasized.

The aim of this study is to provide alternative solutions in line with the deficiencies in the legal regulations by determining to what extent violence against animals can be prevented according to the Animal Rights Protection Law, which came into force on 9 July 2021 and according to the current legislation, and what animal rights violations are.

In the alternative solution proposals, the necessity of adding animal love to the curriculum in schools has been mentioned in order to raise a generation that is conscious of animal rights and love.

Keywords: Animal rights, Violence to animals, Violations of animal rights, Protection of animals.

1. GİRİŞ

Hak, sözcüğü Türk Dil Kurumunun yapmış olduğu tanıma göre Arapça kökenli olup, adalet, adaletin, hukukun gerektirdiği veya birine ayırdığı şey, kazanç, pay, doğru gerçek gibi anlamlara gelmektedir (1).

Hak kavramı önceleri tamamen insan hakları anlamında kullanılmış olup, hayvan hakları kavramı insan hakları kavramının yerleşme sürecinin arkasından gelişerek kullanılmaya başlanmıştır (2).

Bu derlemenin amacı 9 Temmuz 2021 tarihinde yürürlüğe girmiş bulunan Hayvan Hakları Koruma Kanunu kapsamında ve mevcut bulunan mevzuat doğrultusunda hayvanlara yönelik şiddetin ne derece olduğu ve nasıl önlenebileceği konusunda yasal eksiklikleri tespit etmek suretiyle alternatif çözüm önerileri sunmaktır. Bu çalışmada 2007-2021 yılları arasındaki hayvan hakları konu içerikli akademik çalışmalar, hukuki mevzuat, basın haberleri ve yayınlanmış eserler incelenmiştir. Çalışma kapsamında ilgili literatür üzerinden taramalar gerçekleştirilerek, elde edilen ikincil veriler ışığında derleme yapılmıştır.

2. HAYVAN HAKLARI

Hayvan hakları denildiği zaman insanların sahip olduğu birtakım haklardan farklı olarak hayvanların ekosistem içerisinde sağlıklı bir şekilde yaşamını sürdürebilmesi için sağlanması gereken hakları ifade edilmektedir. Hayvanların da tıpkı insanlar gibi düşünebilme, acı çekme, hissedebilme özellikleri mevcuttur. Ancak insanlar tarafından korunması ve bu özellikleri dikkate alınarak haklarına sahip çıkılması gerekmektedir (2).

Bir insan fiili hukuk düzeni tarafından korunduğu takdirde bu fiil hak haline gelmektedir. Hak kavramını tanımlamak için kullanılmakta olan kişi kavramı aslında hukuki bir kavramdır. Bu durumda hangi varlıkların hak sahibi olacağı ve borç altına gireceği konusu hukuk düzenine göre

belirlenmektedir. Sonuç olarak kişilik kavramı hak ehliyetini ifade etmektedir (3).

Haklar kişiye sıkı sıkı bağlı olup yasalarla koruma altına alınmıştır. Hukuken borç altına girme ehliyeti olan hak kavramından hayvanlar açısından yorumlamak pek mümkün değildir. Bundan dolayı 'hak' kavramı ile 'hayvan hakkı' kavramlarını birbirinden ayrı değerlendirmek gerekmektedir. Çünkü bu manada hak sahibi olabilmek için gerekli olan irade hayvanlarda mevcut değildir. Ancak hak ve hayvan ilişkisi bu şekilde olsa da, hayvanların insanların çıkarları için değil, tam anlamıyla yaşam hakları olduğu savı mevcut bulunmaktadır (3).

Hayvan hakları insanların empati yapmak suretiyle birer canlı varlık olarak kabul görüp; acıya, şiddete, istismara maruz kalmaması yönünden gündeme gelmiştir. Bu hak kavramı hayvanlar ile insanların eşit konuma getirmemektedir. Hayvanların hakları denildiğinde, özgür bir şekilde yaşamlarını sürdürmeleri ve ticari meta konumunda olmamaları anlamlarını taşımaktadır (3).

3. ULUSLARARASI ve ULUSAL HUKUKİ DÜZENLEMELER

3.1. Hayvan Hakları Evrensel Beyannamesi

Yaşayan bütün canlı türlerinin doğal haklara sahip olduğu, sinir sistemi mevcut olan her hayvan türünün kendine özgü haklarının bulunduğu, bu doğal haklarının küçümsenmesi ya da göz ardı edilmesinin doğa üzerinde ciddi zararlar ortaya çıkaracağı, insanların hayvanlara karşı suç işlemesinin önlenmesi, hayvanların yaşama haklarının insanlar tarafından tanınmak suretiyle bu hakka saygı gösterilmesi gerekçeleriyle 15 Ekim 1978 yılında Paris'te Hayvan Hakları Evrensel Beyannamesi yayınlanmıştır (4).

Bu anlaşma ile birlikte dünyada hayvanların onurlu şekilde yaşam haklarını ihlal etmekte olan birçok uygulama için yasalar çıkartılmak

suretiyle önlemler alınmış ve caydırıcı yönde cezalar ve politikalar belirlenmiştir(15).

3.2. Ev Hayvanlarının Korunmasına Dair Avrupa Sözleşmesi

Türkiye tarafından 1999 tarihinde imzalanıp, 2003 tarihinde yürürlüğe konulan sözleşmedir. Bu Sözleşme'nin önsözünde insanoğlunun doğadaki tüm canlılara karşı ahlaki bir sorumluluk taşıması neticesinde evcil hayvanlara muamele konusunda ortak bir standart oluşturma konusunda sorumluluğunu temel hedef olarak göstermektedir. Sözleşmeye taraf olan tüm devletlere sokak hayvanlarına yönelik bazı yükümlülükler getirilmektedir (5).

3.3. Türkiye'de Hayvan Haklarını Korumaya Yönelik Yapılan Yasal Mevzuatın Değerlendirilmesi

Hayvanların her türlü acı ıstırap ve eziyet çekmelerinin önlenmesi, rahat ve iyi şartlarda yaşayabilmeleri, mağdur edilmemeleri düşünülerek 24.06.2004 tarih ve 5199 sayılı Hayvanları Koruma Kanunu kabul edilmiştir. Ancak kabul edilen bu kanunda belirlenmiş olan ilke ve yasalara uymamanın yaptırım şekli kabahatler kanununa göre düzenlenmiştir. Ayrıca sahipli ve sahipsiz hayvan ayrımı yapılmaksızın hayvanların sağlık, yaşam ve beden bütünlüğü gibi haklarının korunması gerektiği yönünde düzenleme yapılmıştır (13).

Hayvanları Koruma Kanununun Kabahatler Kanunu kapsamında olmasından dolayı yasayı ihlal edenlerin alacakları ceza en iyi ihtimalle 'idari' para cezası şeklinde olmaktadır. Ayrıca işlenen suçun sabıka kaydı da tutulmamakta ve tekrar aynı suçun işlenmesinin önüne de geçilmemektedir. Kabahatler Kanunu gereği hayvana eziyet eden kişiye verilen para cezasını taksitlendirme gibi kolaylıklar tanınması yasanın vahim tarafları olmaktadır. Ayrıca avcılıkla ilgili hükümler yasa kapsamının dışında tutulmuştur(14).

Hayvan haklarını korumak amacıyla yapılmış bulunan tüm yasal mevzuatın sağlıklı olarak yürütülebilmesi için hukukun temel ilkelerinden olan "normlar hiyerarşisi", "genel yasa/özel yasa ayrımı" ile "kanun yapma

tekniği” kavramları doğrultusunda hareket edilmesi ile mümkündür. Hukukun yazılı metinlerinin bir uygulanma sırası vardır. Buna göre en temel kaynak uluslararası anlaşmalar ile Anayasa olmaktadır. Dolayısıyla tüm kanun ve mevzuat Anayasaya aykırı olamaz. Ve şu an yürürlükte bulunan Anayasamızda da hayvanların korunmasına yönelik bir düzenleme mevcut değildir. Anayasal boyutta böyle bir düzenlemeye ihtiyaç vardır (6).

En son kabul edilen Hayvan Haklarını Koruma Kanununa göre hayvan hakları ile ilgili ortaya çıkan hukuksal bazı eksiklikler şunlardır:

- ❖ Yeni yasaya kadar hayvanlara karşı işlenen suçlar 2004 tarihli 5199 sayılı Hayvanları Koruma Kanununa göre kabahatler kapsamında değerlendirilmekteydi ve düşük idari para cezaları uygulanmaktaydı. Bundan böyle TCK (Türk Ceza Kanunu) kapsamına alınması bu yönde atılan güzel bir adım olmuştur. Hayvanların mal statüsünden çıkartılarak, can statüsünde değerlendirilmiştir (7). Can statüsüne alınan hayvanlara karşı işlenecek suçlarda verilecek cezalar da bundan böyle bu kavram ışığında değerlendirilebilir.
- ❖ Ancak 9 Temmuz 2021 tarihinde kabul edilen Hayvanları Koruma Kanunu ile Türk Ceza Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanuna göre hayvanlar mal değil, can statüsünde olduğu beyan edilmiş olsa da Medeni Kanuna da “hissedebilen varlıklardır” ibaresi konulması hayvanlara can statüsünün kazandırılmasının yasal olarak da güvence altına alınmasını sağlayabilir.
- ❖ Nitekim yürürlüğe giren Hayvan Hakları Kanununun 10. Maddesine göre petshoplarda hayvan satışı yasaklanmış ancak internet ortamı, broşür ve katalog yollarıyla satışa izin verilmiştir. Bu durum hayvanları mal statüsünden çıkarıp can statüsüne alan kanunla çelişmektedir (7).
- ❖ Ayrıca bu durum sokak hayvanları popülasyonu yönünden de sıkıntı oluşturmaktadır. Bakımevleri ve sokaklar sahipsiz

hayvanlar ile dolu olduğundan insanlar da bu durumdan sürekli şikâyet edecektir. Bunun için en başta toplumun sahiplendirilme konusunda teşvik edilmesi gerekmektedir (8).

- ❖ Yürürlüğe giren Hayvan Hakları Kanununun 12. Maddesine göre hayvan kesiminin hayvana acı vermeden ve uygun şartlarda yapılması belirtilmiştir. Ancak tören açılışı gibi benzer durumlar için herhangi bir yasak getirilmemiştir. Ve mutlaka hayvan acı çekmeden kesimin gerçekleşmesini sağlayacak önlemlerin ve aletlerin alınması konusu üzerinde durulmamıştır (7).
- ❖ Yürürlüğe giren kanun gereği hayvanat bahçelerinin kapatılarak yerini hayvan doğal yaşam parklarının açılması hayvanların daha iyi şartlara kavuşmasını sağlayacaktır. Bunun yanında Yunus Parklarına yeni hayvan alma cezası olarak belirlenen 25.000 TL cezası caydırıcı özellik taşımamaktadır. Ayrıca Hayvan Hakları Evrensel Beyannamesi 10. Maddesine göre hayvanların insanlar tarafından eğlence amaçlı kullanılmayacağı ve hayvanların seyrettirilmesi, gösteri yapılmasının hayvan onuruna aykırı olduğu yönünde bir madde mevcuttur. Dolayısıyla yürürlüğe giren Hayvan Hakları Koruma Kanunu 14. Maddesi Hayvan Hakları Evrensel Beyannamesi 10. Maddesine aykırıdır (9).

4. HAYVANA YÖNELİK ŞİDDET

Günümüzde hayvana yönelik şiddet sosyal medyanın da bu durumu sık sık gündeme getirmesiyle birlikte gözler önüne serilmektedir. İşkence, öldürme, tecavüz gibi olaylar medyada yer aldığı sürece hayvan hakları savunucuları ve hayvanseverlerin tepkileri artmış, bu konuda kamuoyu oluşmuştur. Dolayısıyla yapılmış olan yasalarda ceza yönünden yaptırımların artırılması, hayvan haklarının daha fazla güvence altına alınması ihtiyacı doğmuştur (6).

İnsanoğlu doğa üzerinde egemenliğin tek sahibi gibi görünse de son yıllarda çevreye karşı olan sorumlulukları çerçevesinde oluşan duyarlılık hukuki metinlere de yansımıştır. Hayvanın hak sahibi olduğu veya olması gerektiği yönündeki tezler yeni olmakla beraber; hayvanların korunması gerektiğine ilişkin hareket eski dönemlere dayanmaktadır (6).

Tarihte eski dönemlerdeki bazı görüşlere göre hayvana eşya statüsünde bakılırken sonrasında kişilik benzeri sayılıp kişilik tanıyan görüşler ve çalışmalar mevcuttur. Bilinmektedir ki doğa tüm canlıların ortak yaşam alanı olup hayvanların da haklarının korunması yönündeki düşünceler ağır basmaktadır. Nitekim sinir sistemine sahip olan hayvanların acıyı hissedebilme ve buna tepki verebilme becerilerinden dolayı kendilerine yapılacak kötü muameleye karşı korunmaları zaruriyetini ortaya çıkmıştır. Hayvanları kendisine verilecek hakları kullanma yetisine sahip olmaması ve bilinç gerektiren faaliyetlerde bulunamaması onların korunmaya ihtiyaçlarının olmadığı gibi bir anlama kesinlikle gelmemelidir (6).

5. HAYVANLARA YÖNELİK ŞİDDET VE HAK İHLALLERİ

5.1. Evcil veya Doğal Yaşama Ortamlarına Tekrar Uyum Sağlama Durumu Olmayan Hayvanların Dışarı Atılması

Evcil karakterli hayvanalar çoğu zaman yaşlandıklarında evdekilere içgüdüsel olarak küçük bir zarar verdiklerinde veya da hastalandıklarında sokağa atılabilmektedir (2).

5.2. Hayvanların Denek Olarak Kullanılması

Deney hayvanı olarak en fazla kurbağalar, yılan türleri, fareler, tavşanlar, hamsterlar, kediler, köpekler kullanılmaktadır. Bu hayvanlara alkol, sigara, uyuşturucu gibi ıstırap çektirecek yiyecek ve içecekler verilmekte, vücutlarına kanser veba gibi hastalıkların araştırılması için virüsler enjekte edilmektedir. Aynı şekilde deterjan ve kozmetik ürünlerin geliştirilmesi yönünden de kullanılmaktadır. Fakat bu çalışmalarda yeterli veri tabanı olmadığından hayvanlar ölmektedir. Özellikle bazı okullarda kurbağanın

solunum sistemi bizzat kurbağa kesilmesi suretiyle gerçekleştirilmektedir (2).

5.3. Sahipsiz Hayvanların İmhası

Zehirli kimyasal bir maddenin sokak hayvanlarının yoğun bulunduğu bölgelere belediye görevlilerince yiyeceklerin içine koyulması suretiyle toplu hayvan katliamlarının gerçekleştiği görülmektedir (2).

5.4. Hayvanların Güreş, Dövüş Adı Altında Maruz Kaldığı Şiddet

Hayvanlar kendi hemcinsleriyle ya da başka hayvan türlerine karşı eğitilmek suretiyle dövüşe sevk edilip şiddete maruz kalmaktadır (2). Ülkemizin pek çok yerinde deve güreşleri, boğa güreşleri, horoz güreşleri gibi yasa dışı yollardan da halen bu güreşler yapılabilmektedir (10). Boğa güreşlerinde boğalar birbiriyle güreşmekte ve boynuz darbeleriyle birbirlerini yaralayarak acı çekmektedir. Aynı şekilde horozların da bacaklarına renkli kurdelelerle çakı ve jilet bağlanarak dövüştürülmesi suretiyle göz ibik gibi bölgelerinden ağır yaralar oluşabilmektedir (2).

5.5. Yunus Parklarında Şiddet

Yunusların esaret altında tutulduğu bu parklarda yunusların dişlerinin sökülmesi, açlıkla ve ödül ceza sistemiyle eğitilmesi, yüksek sesli müzik kullanılması gibi işkence yöntemleri ile strese giren hayvanların yaşam süreleri kısaltılmakta hareketsizlik ve depresyon durumları yaşanmaktadır. Stres altında bulunan yunuslara yutturulan antidepresan, mide ilacı, hormon ilacı gibi ilaçlar da onlara zarar vermeye devam etmektedir. Doğal ortamından yakalandığında ölü balıkları yemek istemeyen yunuslar, her defasında kustuklarında boğazlarına tüp ile veya el ile zorla bu ölü balıklar sokulmaya devam etmektedir (11).

Çoğunlukla terapi gerekçesiyle kullanılan yunuslar ile ilgili TBMM tarafından hayvanların haklarının korunması yönünde hazırlanan raporda da belirtildiği üzere bu uygulamaların mevzuata aykırılık teşkil ettiği ve özellikle otizm tedavisinde yararlı olduğuna dair bilimsel bir dayanağın bulunmadığı belirtilmiştir. Yunus terapisinin bilimsel olarak yararlığının

kanıtlanmamasının yanında uygulamalar esnasında insanların ve yunusların yaşam kalitelerini de olumsuz şekilde etkilediği ve sağlık sorunlarına da sebep olduğu görülmektedir. Yunus terapisinin gerçekten yararlı olup olmadığı hususunda bilimsel araştırmalara ihtiyaç vardır (12).

5.6. Gelir Sağlamak Amacıyla Toplayıcılık

Bazı hayvanlar derilerinden kürk yapmak, boynuz tüy ve tırnaklarını çeşitli eşyalarda kullanmak amacıyla insanlar tarafından öldürülmektedir. Ve bu öldürme şekli haşlama, yakılma, suda boğulma, elektrik verme gibi işkenceler şeklinde olmaktadır. Örneğin ipek giysiler uğruna haşlanarak öldürülen ipek böceklerinin çığıllıkları, Doğu Anadolu akarsularında elektrik vererek küçük büyük ayırt etmeden öldürülen balıklar, kış aylarında yapılan tilki katliamları bu duruma örnek oluşturmaktadır (2). Bunun yanında Türkiye kurbağa bacağı ihracatı yapan ülkeler sıralamasında Çin'den sonra ikinci sırada yer almaktadır. Kafaları makas ile kesilerek öldürülmektedirler (2).

5.7. Hayvanlara Fiziksel Müdahaleler ile Yapılan İşkenceler

Hayvanların usulsüz kesimleri, özellikle kurban kesimlerinin mezbahalar dışında bu konuda uzman olmayan kişilerce yapılması dolayısıyla acı çeken hayvanlar gözlemlenmektedir. Bu durum etlerin enfeksiyon kaynağı olmasına ve insan sağlığını da olumsuz yönde etkilemesine sebep olabilmektedir (2). Ayrıca ülkemizde iğdiş edilme denilen özellikle büyükbaş hayvanların daha verimli kullanılması ve güçten düşmemesi için hayvanın testisleri büyük bir kerpetenle sıkılmak suretiyle damarlarını kopararak hadım edilmektedir. Aynı zamanda üzerinde hayvan sahibine ait işaret olan levha ısıtılarak hayvana yanık şeklinde iz yapılmaktadır. Bunlar hayvana aşırı derecede acı ve zarar vermektedir (2).

5.8. Hayvanlara Şiddetin ve Hak İhlallerinin Önlenmesi İçin Hukuksal Çözüm Önerileri

- 1) Anayasamıza hayvan hakları ile ilgili bir madde eklenmesi suretiyle devletin doğal hayatı ve hayvanları koruma sorumluluğu Anayasal bir temel kazanmalıdır.
- 2) Hayvanlara karşı işlenen suçlarda Türk Ceza Kanununda nitelikli haller belirlenmeli gerektiğinde, ceza artırımı yapılmalıdır.
- 3) 9 Temmuz 2021 tarihinde kabul edilen Hayvanları Koruma Kanunu ile Türk Ceza Kanunu'nda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanuna göre hayvanlara karşı işlenen suçlar için belirlenen cezalar caydırıcı nitelikte artırılmalıdır. Bir hayvana işkence ve tecavüz suçu işleyen alacağı cezanın alt limiti 6 aydan 3 yıla çıkartılarak hapis cezasının fiili olarak işleyişi sağlanmalıdır.
- 4) Medeni Kanunun 683.Maddesine hayvanların “hissedebilen varlıklar” olduğu ibaresi eklenmek suretiyle bir mal varlığı değil, can olduklarının net algılanması vurgulanmalıdır.
- 5) Hayvana işkence ve kötü muamele yapanların hayvan sahiplenmesi belirlenen uzun bir süre ile yasaklanmalıdır.
- 6) Hayvan hakları için kullanılacak olan yasa sadece belirli hayvanları değil, tüm (deney, av, yabani hayvanlar) da kapsayacak yönde revize edilmelidir.
- 7) Yunus parklarının mutlaka kapatılması gerekmektedir. Sadece yasada belirtildiği üzere parka yeni bir hayvan alınması durumunda verilecek olan maddi ceza miktarı oldukça düşük ve caydırıcı nitelik taşımamaktadır. Terapi amacı ile kullanılacak ise bilimsel olarak bu konuda çalışma yapılması konunun netleşmesi gerekmektedir. Aksi takdirde bu durum Hayvan Hakları Evrensel Beyannamesi 10. maddesine de aykırıdır.
- 8) Hayvan hakları ile ilgili okullarda müfredata ders eklenmesi suretiyle çocuklara hayvan sevgisi ve hakları küçük yaşlardan aşılmalıdır.

6. SONUÇ

Hayvanlar ve insanlar yaşadığımız bu evrenin birer parçasıdır. Hayvan hakları ve refahını korumak suretiyle insanların da daha sağlıklı huzurlu bir doğada yaşaması mümkün olacaktır. Gerek yasal düzenlemeler ile gerekse hayvan sevgisi ile hayvan haklarının ihlal edilmediği bir dünya düzeni kurmak gelecek nesillere de bunu aşılacak hepimizin insanlık görevidir. Hayvanları sahiplenirken onları bir eşya gibi değil korumak amaçlı bir canlıyı sahiplenme bilinciyle hareket etmeliyiz. Şiddetin her türü ile mücadele ederken, hayvanlara karşı şiddet konusunda da duyarlı olmak zorundayız. Tolstoy'un “ Hayvan öldürmek ile insan öldürmek arasındaki mesafe bir adımdır” sözü hafızalarımızda olmalı ve hayvanlara karşı suç işleyenlere alınacak olan tedbirlerin insanların geleceği ve toplumdaki refahı için de önemli olduğunun bilincinde olmamız gereklidir.

Doğanın dengesini bozmadan, bizler gibi hissedebilen acı çeken duyguları olan ve en önemlisi can taşıyan tüm hayvanları sadece yasalar ile değil bilinçlenme, sevgi ve empati ile korumayı başarmak hepimizin görevidir.

Sonuç olarak hayvanların acı işkence çekmelerinin, sırf insanların zevk ve eğlencesi amacıyla doğal ortamlarından koparılmalarının önüne yaptırım gücü yüksek olan uygulanabilir yasalar ve hayvan sevgisinin çocukluktan başlayarak kuşaktan kuşağa aşılması suretiyle geçilmesi huzurlu güzel bir dünya düzeni oluşturmamız için mutlaka gereklidir.

KAYNAKÇA

1. TDK sözlüğü., 2021. Erişim adresi: <https://sozluk.gov.tr/>. Erişim tarihi: 15.10. 2021.
2. Igar R. Türkiye'de Hayvan Hakları ve İhlallerine Coğrafi Açıdan Bakış. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*.2007; 16(1):347-360.
3. Belli A,Uçgaç D.Türkiye'de Hayvan Hakları Üzerine Bir Değerlendirme: Göksun Belediyesi Örneği. *Route Educational & Social Science Journal Dergisi*.2020; 7(8):77-94.
4. HAYTAP. Hayvan Hakları Evrensel Beyannamesi. 2021.erişim adresi: <https://haytap.org/tr/hayvan-haklarrensel-beyannamesi>, Erişim tarihi: 15.10. 2021.
5. Akbulut O, Çobanoğlu N. Türk Hukukunda Hayvanların Korunmasına İlişkin Yasal Mevzuat ve Bu Mevzuata Göre Hayvanların Hukuki Durumları. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*.2020; 36 :1-37.
6. Karakaya A, Çakmakkaya Y, ve Yılmaz Y. Hayvanlara Yönelik Şiddet Konusunda Bir Değerlendirme. *Balkan ve Yakın Doğu Sosyal Bilimler Dergisi*.2020; 6:181-193.
7. Resmi Gazete. Hayvanları Koruma Kanunu ile Türk Ceza Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun. 31541(9 Temmuz 2021).
8. HAYTAP. HAYTAP Başkanı Av.Şenpolat'ın TBMM Konuşması .Erişim adresi: <https://haytap.org/tr/avahmet-kemal-senpolatin-tbmm-konusmasi-6-temmuz-2021>. Erişim tarihi: 19.10. 2021.
9. Milliyet. Pembena galeri . 14 maddeden oluşan "Hayvan Hakları Evrensel Bildirgesi". Erişim adresi : <https://www.milliyet.com.tr/pembena/galeri/14-maddeden-olusan-hayvan-haklari-evrensel-bildirgesi-6320376>. Erişim tarihi: 19.10. 2021.
- 10.Demir, D.Yenidüzen Gazetesi. Horoz-guresi-desifre-oldu. 2020.Erişim adresi: <https://www.yeniduzen.com/horoz-guresi-desifre-oldu-123071h.htm>. Erişim tarihi: 19.10. 2021.

11. Bardakçı H. Denizlerde özgürce yüzen yunuslar havuzlara kapatılıyor - yunus-park. bilimma.com. 2019.Erişim adresi: <https://www.bilimma.com/denizlerde-ozgurce-yuzen-yunuslar-havuzlara-kapatiliyor-yunus-park/>. Erişim tarihi: 19.10.2021.
12. Aslım G, Yiğit A, Sinmez ÇÇ ve Yaşar A. Türkiye’de yunus parkları üzerine bir değerlendirme. MAE Veterinerlik Fakültesi Dergisi.2020: 5(3): 124-130.
13. İnci ZÖ. Güncel Gelişmeler Işığında Türkiye’de Hayvanların Ceza Hukuku Bakımından Korunması. İstanbul Aydın Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi.2019 ; 5(1);,1-24.
14. Şenpolat AK. 111 Soruda Hayvan Hakları(2.Basım). İstanbul:Okyanus Yayınları.2018 : 66-67.
15. Tekvar SO. HAYTAP’ın Hayvan Hakları Mücadelesinde Çatışma Yönetimi: Hayvan Hakları Savunucularının Kendi Aralarında Uzlaşması Mümkün Mü?. Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi . 2017; 10(2) :181-204.